

the
raval
project

**Donant
veu
als qui
no tenen
vot**

CIDOB
BARCELONA
CENTRE FOR
INTERNATIONAL
AFFAIRS

**OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS**

Europe
for Citizens

The Raval Project: donant veu als qui no tenen vot

Introducció

Qui representa les persones que no poden votar? El Raval Project va sorgir de la constatació que, després de les eleccions europees de 2014, l'atenció pública es va centrar en els ciutadans europeus que van decidir no votar, sense considerar els ciutadans que no voten perquè no poden. Per això, es va decidir centrar el projecte en aquelles persones que, tot i voler-ho, no van poder participar en aquestes eleccions, és a dir, els ciutadans de tercers estats que viuen a la Unió Europea.

El projecte vol millorar la participació política, la representació i la integració dels immigrants. Aquells que no tenen dret a votar en les eleccions regionals, nacionals ni europees (n'hi ha que ni tan sols poden votar en l'àmbit local), esdevenen invisibles i mancats de veu, tot i la seva important contribució en les societats europees i el fet de veure's afectats per les polítiques locals, regionals, nacionals i europees.

El dret a vot està vinculat a la possessió d'una nacionalitat d'un estat membre. Si bé en alguns països els immigrants no comunitaris tenen dret a votar en les eleccions locals, no poden fer-ho en les eleccions nacionals o europees. A més, la crisi econòmica i política que ha patit la Unió Europea els darrers anys ha fet que el canvi del discurs en l'agenda política europea hagi eclipsat la qüestió de la integració dels migrants, però la seva integració a les nostres societats continua sent tan important com ho era en el passat.

Aquest projecte ha proposat un nou plantejament innovador i pertinent de les perspectives de participació política dels immigrants i ha inclòs la participació en les eleccions de la UE com una qüestió que cal considerar per donar veu als ciutadans que no en tenen. Aquest nou plantejament és important, sobretot, perquè la UE cada vegada té més competències en relació amb la política de migració i la de fronteres. En primer lloc, es va investigar què pensen aquests ciutadans de tercers estats establerts a Europa sobre la Unió Europea i quines són les seves aspiracions, interessos i preocupacions principals. Això es va fer mitjançant entrevistes en profunditat i *focus groups* amb immigrants i associacions d'immigrants. En segon lloc, el projecte s'ha assegurat que aquestes preocupacions arribin als responsables polítics locals i que, en el futur, arribin també als responsables polítics europeus. Els *focus groups* i les entrevistes van tenir lloc, principalment, al Raval, el barri de Barcelona amb la major concentració de ciutadans de tercers estats (amb més de 20.000 ciutadans no comunitaris, que representen més del 40 % de la població total).

A través del doble plantejament de combinar la recerca i l'activisme per defensar el dret a votar dels ciutadans de tercers estats, el projecte ha augmentat la conscienciació sobre aquesta qüestió, no només entre els immigrants, sinó també entre els responsables polítics en l'àmbit local. El CIDOB ha posat en contacte els immigrants i les seves associacions amb els *stakeholders* i els polítics catalans, i té previst arribar a l'àmbit europeu. D'aquesta manera, el CIDOB haurà transmès les preocupacions locals a tots els àmbits administratius. El projecte creu que incloure ciutadans de tercers estats en la vida política de la UE és clau per al bon estat de salut de les nostres democràcies i, a més, ajudarà a regenerar el procés democràtic, tant en els estats membres com en la UE, ja que els immigrants aporten noves perspectives i

experiències. Des del nostre punt de vista, aquest projecte serà especialment rellevant tenint en compte el complicat context polític i el perill de la normalització de la incitació a l'odi vers la immigració.

Informe descriptiu de la fase 1 i la fase 2

Desenvolupament de les entrevistes i els *focus groups*

L'objectiu de fer entrevistes i *focus groups* era obtenir un punt de vista revelador dels problemes, les preocupacions i les aspiracions dels ciutadans de tercers estats que viuen al Raval. A més, les persones entrevistades, els participants i les associacions que són actors rellevants en l'àmbit local també es van implicar en el projecte com si fos un projecte propi. Aquest informe vol resumir els esdeveniments i els resultats de les fases 1 i 2 de **The Raval Project: donant veu als qui no tenen vot**.

La fase 1 va constar de deu entrevistes en profunditat amb representants de les associacions d'immigrants o altres associacions que treballen amb immigrants al barri del Raval, l'àrea d'estudi de la nostra recerca. Per identificar quines associacions calia entrevistar, el CIDOB va col·laborar amb la Fundació Tot Raval com a soci local. Tot Raval és una plataforma d'associacions que té l'objectiu de millorar la qualitat de vida al barri. Tot Raval tenia el valor afegit de conèixer perfectament la realitat sobre el terreny, ja que treballa directament amb les associacions. Una vegada el CIDOB es va haver posat en contacte amb les possibles associacions esmentades, es va constatar que una gran majoria estaven disposades a col·laborar i parlar obertament.

El Espacio del Inmigrante	12/12/2014	Organitza conferències sobre qüestions relacionades amb els migrants, dóna suport a les mobilitzacions a favor dels immigrants i ofereix assistència mèdica i jurídica.
Amical Marroquí	15/12/2014	Se centra en la promoció de la cultura marroquí i en l'apropament de les cultures catalana i marroquí. També ofereix solidaritat als membres de la comunitat marroquí i assessoria jurídica quan es necessita.
Fedelatina*	16/12/2014	Es dedica a molts temes com ara la cultura, l'esport, la cooperació, la salut, el reconeixement professional, etc.
USOC-Immigració	17/12/2014	Departament d'un sindicat dedicat a la migració.
Diàlegs de Dona	15/01/2015	Es tracta d'una associació dedicada a les dones immigrants, principalment a ensenyar català i castellà des del nivell inicial fins als nivells més avançats.
Casa Eslava*	22/01/2015	Treballa per apropar les cultures eslava i catalana, promociona la cultura eslava i s'ocupa de qüestions jurídiques que afecten aquesta comunitat.
Consell Islàmic de Catalunya	17/02/2015	Inicialment es dedicava menys a les qüestions migratòries que a les religioses, però les sol·licituds l'han portat a oferir cada vegada més assessorament jurídic.

Associació de Treballadors Pakistanesos	24/02/2015	Aquesta associació intenta abordar els problemes laborals que pateix la comunitat pakistanesa.
<i>El Mirador del Inmigrante</i>	27/02/2015	Un diari editat per un pakistanès en paixtu amb notícies sobre el Pakistan i el Raval.
Centro Filipino Tuluyán San Benito	04/03/2015	Aquesta associació va ser clau perquè la comunitat filipina és molt gran al Raval, però s'autoexclou d'altres comunitats. Treballen en l'assistència jurídica i ensenyen anglès i cultura filipina.

* No té la seu al Raval, però treballa amb comunitats quantitativament significatives a la zona.

Després de les entrevistes en profunditat, es van organitzar quatre *focus groups*. Tot Raval i les associacions entrevistades van identificar possibles candidats per a les reunions de grup. Organitzar les reunions de grup va suposar diversos reptes. El primer va ser trobar persones disposades a participar-hi. Es va haver d'anar més enllà de les associacions i ampliar els requisits de participació per aconseguir uns grups tan representatius i diversos com el Raval mateix. Això vol dir que en cada reunió de grup sorgien unes situacions personals i realitats diferents al voltant de la taula. Per exemple, uns quants participants ja tenien la nacionalitat espanyola, mentre que d'altres no vivien al Raval, tot i conèixer bé el barri i tenir-hi la seva vida social. Prèviament el projecte havia estipulat que cada *focus group* hauria d'incloure entre sis i vuit persones, però no es va aconseguir assolir aquest nombre en totes les reunions.

The Raval Project va organitzar quatre *focus groups* els dies 14, 16, 20 i 28 d'abril de 2015 i, en total, va reunir 17 persones. Hi van participar persones de diferents nacionalitats d'ambdós sexes: un home de Bolívia, un home de les Filipines, set dones pakistaneses, dos homes pakistanesos, un home i una dona marroquins, una dona d'El Salvador, un home d'Ucraïna, un home de Tanzània i un home de Guinea. Algunes persones no hi van voler participar perquè no volien donar el seu nom, no volien que les gravessin o tenien por de patir problemes amb l'Administració.

Es va organitzar una taula rodona com a reunió final amb les persones entrevistades de les diferents associacions, els participants dels *focus groups* i els polítics del barri el dia 21 de juliol de 2015. L'objectiu de la taula rodona era fer arribar als polítics locals les preocupacions, les expectatives i les demandes dels ciutadans del Raval sense dret a vot. En lloc d'adreçar l'acte als eurodiputats catalans es va canviar l'àmbit de treball pel dels polítics locals perquè, tal i com es va posar de manifest durant els *focus groups*, els ciutadans sense dret a vot estaven més interessats per l'esfera local que no pas per l'europea, i l'objectiu de la taula rodona era connectar els ciutadans de tercers estats que viuen al Raval amb els actors que ells creuen que haurien de donar resposta a les seves demandes i oferir un lloc on expressar les seves preocupacions. No obstant això, el projecte sempre ha esmentat la importància i la influència de la Unió Europea en qüestions que afecten la vida diària dels immigrants i ha establert un debat amb ells sobre fins a quin punt els seria útil tenir plens drets polítics per poder influir també en la política europea.

Resultats de les fases 1 i 2

Després d'analitzar els resultats de les entrevistes i els *focus groups*, el projecte va considerar adequat organitzar les informacions en tres capítols diferents: invisibilitat, aspiracions i

integració. Aquests van ser els tres conceptes clau que definien els reptes dels immigrants al barri del Raval. A continuació es recullen les impressions i opinions de les deu entrevistes en profunditat i els quatre *focus groups*.

Invisibilitat

Els immigrants no estan exclosos de la societat en el sentit que són una part important del sistema laboral. Representen una presència significativa als carrers del Raval però se senten invisibles als ulls de la societat i l'Administració. La invisibilitat significa que els immigrants tenen la sensació generalitzada que no els tenen en compte, ja que no els consideren ciutadans en igualtat de condicions. Amb les entrevistes en profunditat i els *focus groups*, es van identificar les situacions i els factors següents que contribueixen a augmentar la invisibilitat dels immigrants:

- **La por de qualsevol mena de campanya de criminalització, l'augment de la precarietat dels ciutadans de tercers estats o concebre la immigració en termes d'utilitat.** Aquests aspectes obliguen els immigrants a mantenir-se al marge de l'espai públic, a fer front a la precarietat diàriament, si és que no els obliga a abandonar el país d'acollida i deshumanitza les persones rere les xifres de la immigració.
- **La pèrdua de drets** (especialment la cobertura sanitària), que cal tenir en compte en dos sentits. D'una banda, els immigrants adverteixen que si comencen a perdre drets, més endavant també podrien perdre'ls altres grups que tradicionalment corren el risc d'esdevenir invisibles o vulnerables, com ara les persones grans o les dones. D'altra banda, cal esmentar que perdre aquests drets no només posa en perill la convivència en les societats democràtiques, sinó el mateix projecte europeu, ja que és més difícil per als immigrants identificar-se amb l'estat nació on viuen si no se'ls tracta com a iguals.
- **L'organització del col·lectiu d'immigrants i la seva dificultat de percebre l'Administració com a interlocutor.** Els ciutadans de tercers estats depenen de les associacions d'immigrants perquè actuïn d'intermediàries entre ells i l'Administració. Així, doncs, no hi ha ni una relació directa entre els immigrants i l'Administració ni una col·laboració estreta entre l'Administració i les associacions per la manca de personal i recursos. Això també contribueix a ampliar la distància entre els líders de la comunitat i els presidents d'associacions i la resta dels immigrants. A més, la limitació dels canals de participació formal fa que els immigrants no considerin les institucions com a possibles interlocutors. Aquesta posició es veu agreujada pel fet que l'Administració no tracta els immigrants individualment i dirigeix les respostes als immigrants com un tot, sense tenir en compte el caràcter específic de les diferents comunitats. Això impedeix a l'Administració buscar solucions factibles en tractar la qüestió de la immigració, com ara adaptar les seves estructures o mostrar una mentalitat més oberta amb la realitat de la migració.
- **L'origen.** El país d'origen suposa una càrrega per als immigrants a causa de les percepcions dels ciutadans nacionals del país d'acollida. Per exemple, sempre es fa referència als immigrants dient "espanyol d'origen marroquí" o "espanyol d'origen

pakistanès”; els ciutadans nacionals del país d’acollida mai no els consideren iguals, els fills d’immigrants continuen sent immigrants i es continua parlant de segones i terceres generacions. Es pregunten quan es deixarà de considerar-los “immigrants”. La promoció cultural reforça aquesta idea, ja que només se celebra l’element diferenciador i a vegades es posa l’èmfasi en la cultura per oblidar deliberadament el desenvolupament dels drets socials i polítics.

En última instància, la seva incapacitat d’organitzar-se en associacions poderoses que puguin influir sobre el procés de creació de polítiques, l’accés als recursos i el tracte igualitari és el que amenaça greument la possibilitat d’esdevenir visibles. Per aquest motiu, una manera de combatre la invisibilitat seria a través del vot.

Aspiracions

El resultat més sorprenent del projecte va ser descobrir que aconseguir el dret de vot no era la principal aspiració de tots els participants. En molts casos, el dret a vot ni tan sols es considera un dret que cal assolir, ja que no forma part de l’agenda. Les persones que no consideren que el dret a vot sigui una possibilitat, hi pensaran quan es plantegi aquesta opció; en qualsevol cas, hi havia un consens general que valia la pena pressionar d’alguna manera per obtenir-lo. Els ciutadans de tercers estats que coneixien la lluita dels immigrants per obtenir el dret a vot creien que aquesta aspiració només s’aconseguirà mitjançant un procés de baix a dalt. Les aspiracions són allò que volen aconseguir, tenir, esdevenir o obtenir els immigrants en el país d’acollida on viuen.

- Es van observar dues aspiracions principals. Tenir les **necessitats bàsiques garantides**. Sense això, és molt difícil pensar més enllà i la consecució dels drets polítics es veu perjudicada. La segona aspiració és **obtenir la nacionalitat** del país d’acollida, tot i que per als ciutadans de tercers estats hi ha una diferència entre tenir la nacionalitat i exercir plenament els drets que aquesta atorga.
- Es va observar repetidament la **comparació amb la situació de les dones abans del sufragi universal**. Els ciutadans de tercers estats són conscients de l’absurditat d’aquella situació i ara invoquen aquest precedent per reclamar els seus drets polítics. També aspiren a rebre la mateixa atenció que les dones. Per exemple, dins els partits polítics, les dones solen dirigir el departament dedicat a les polítiques de gènere; els immigrants argumenten que la secció dedicada a qüestions de migració hauria d’estar encapçalada per un immigrant, perquè, en definitiva, tindria més empatia i fomentaria més i millor la participació política dels immigrants.
- Els ciutadans de tercers estats també voldrien veure una **relació diferent amb els partits polítics**. Fins ara s’han queixat que els partits polítics o bé els utilitzen per fer-s’hi fotos i atreure els immigrants naturalitzats o bé per captar vots nacionals en criticar la immigració. Volen una relació horitzontal amb els partits polítics que no es converteixi en una dependència. Els votants nacionals del país d’acollida recentment han formulat unes demandes similars, la qual cosa indica que els ciutadans de tercers estats sense dret a vot i les persones dels països d’acollida tenen uns objectius i unes aspiracions convergents. També es dirigeixen a l’Administració perquè els ajudi a

solucionar els seus problemes i escolti les seves demandes sense oblidar les seves responsabilitats individuals. Són completament conscients que la integració comporta drets i deures. En algun moment voldrien deixar de ser immigrants i de ser considerats immigrants per exercir plenament la seva ciutadania.

- Una altra aspiració és **tenir les seves pròpies referències en l'espai públic**. Una de les seves queixes és que la immigració sempre està envoltada d'estereotips i volen canviar aquesta situació. Un exemple és com apareix la immigració a la televisió. Els immigrants sempre fan el paper de delinqüents o papers mal concebuts que fomenten la idea estereotipada de la migració. Seria positiu per a les seves aspiracions que membres de les seves comunitats apareguessin als mitjans parlant de temes d'interès general, de manera que es veiessin com qualsevol altre ciutadà.

Els ciutadans de tercers estats no tenen clar a qui s'han de dirigir o com procedir per fer realitat aquestes aspiracions. Tenen la sensació que l'Administració i els polítics tenen la funció de respondre a les demandes dels ciutadans, però, en general, els ciutadans del país d'acollida es plantegen les mateixes preguntes. Sens dubte, si paguen impostos haurien de tenir els mateixos drets i deures que els altres ciutadans.

Integració

El projecte també va debatre com es pot superar la invisibilitat i com integrar les seves aspiracions en la societat. Els ciutadans de tercers estats consideren que el dret a vot és un primer pas important per integrar-se. A més, aconseguir el dret a vot no només ajudaria a integrar els immigrants, sinó que, a més, ajudaria a combatre la mala imatge dels polítics en general i la creença infundada que els immigrants saturen els serveis públics. Durant les entrevistes i els *focus groups* es va debatre sobre les maneres de fer que els immigrants se sentissin més integrats i com s'hauria d'aconseguir.

- **Caldria dirigir-se als immigrants en relació amb qüestions no vinculades a la immigració**, de manera que es puguin veure com a ciutadans. Això també ajudaria a combatre el discurs contra els immigrants. Tot i l'existència de la percepció d'un racisme latent en la vida diària del barri, els ciutadans de tercers estats i els nacionals viuen sense problemes importants de convivència i han trobat àmbits de cooperació d'acord amb els seus interessos mutus. El millor exemple és la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH), on els ciutadans, sense distincions de nacionalitat, han intentat evitar els desnonaments.
- **La poca presència institucional en tots els àmbits dificulta la seva integració**. Votar és una manera de tenir una repercussió institucional, ja que sense el dret a vot, no els importa la política ni les decisions que prenen els polítics i això no fomenta la integració. Fins i tot hi ha immigrants que s'interessen més per les eleccions al seu país d'origen i no els importen gens les eleccions al país d'acollida.
- La identitat a la qual se senten més propers els ciutadans de tercers estats que viuen al Raval és la **identitat local**. Senten que formen part del Raval i de Barcelona; sobretot, si es té en compte que quan se'ls va preguntar en quines eleccions els agradaria més

votar, la majoria va dir que en les eleccions locals, perquè representen el lloc on viuen. Poder decidir en la vida diària de la ciutat a través del vot és un pas cap a la integració. Tot i que alguns no són del tot conscients que les polítiques migratòries sobre la nacionalitat, el reagrupament i els permisos de residència i treball no les gestionen les autoritats locals, els ciutadans de tercers estats saben que les polítiques que els afecten com a habitants de la ciutat —com ara les llars d'infants, l'accés a l'habitatge, el sistema sanitari, la formació, l'accés a llocs de treball i la llengua, entre d'altres— les gestiona l'Administració local o, com a mínim, l'Administració hi pot tenir certa influència.

- Un altre aspecte clau de la integració és **aprendre la llengua local**. La llengua és un dret bàsic i també un deure i mitjançant l'aprenentatge i el domini d'una llengua la persona pot desenvolupar una identitat i començar a interrelacionar-se més fàcilment amb els ciutadans nacionals. Pel que fa a la identitat, seria més fàcil començar creant una identitat local, perquè queda més a prop de la seva realitat diària i, a poc a poc, anar desenvolupant una consciència europea.

La possible funció de la UE per ajudar a integrar els immigrants als estats membres mai va ser esmentada clarament en les converses. En general, la UE té una imatge positiva entre els immigrants però hi va haver veus que van descriure la UE com quelcom artificial que es podia desintegrar en qualsevol moment, sobretot en un moment en què les notícies mostren immigrants que s'enfonsen i moren al mar Mediterrani i les seves fronteres exteriors. La resposta habitual era que la majoria saben que la UE existeix però desconeixen com funciona. A més, es percep com una cosa distant, molt burocràtica, allunyada del ciutadà mitjà i, per tant, encara més allunyada dels immigrants; utilitza una llengua molt difícil d'entendre, és quelcom que no es veu i que no té una visibilitat física com sí que té l'Administració local. També es va argumentar que ni els mateixos ciutadans de la UE saben com funciona i, en general, comparteixen el mateix sentiment. No obstant això, hi ha una opinió generalitzada que la UE és omnipotent, que la UE té prou poder per pressionar els estats i solucionar els problemes dels immigrants. En la seva opinió, s'hauria de percebre Europa com una força capaç de garantir drets i oportunitats i amb una funció en el foment de la ciutadania, no només en la forma d'un passaport, sinó la ciutadania activa que garanteixi la igualtat d'oportunitats per a tothom.

En preguntar-los si per als ciutadans de tercers estats té sentit votar a les eleccions europees si no poden votar en les eleccions locals, es van obtenir respostes molt diverses: el projecte va descobrir que, per a algunes persones, té sentit perquè participar sempre és positiu i si votessin a les eleccions europees, els seria més fàcil votar posteriorment en altres eleccions; d'altres consideraven que no té sentit, ja que no saben ni per a què serveixen les eleccions europees. Una cosa que es va desprendre de totes les entrevistes i gairebé tots els *focus groups* és que l'onada d'indignació que ha afectat Espanya també ha afectat els immigrants en certa mesura. Miren els representants públics i no se senten representats. Reclamen representació i participació política activa, que serien possibles si tinguessin dret a vot.

Conclusions

Els ciutadans de tercers estats formen part de la societat i, per tant, tenen el dret de ser tractats de la mateixa manera que qualsevol altre ciutadà nacional. Tenen dret a acabar amb la seva invisibilitat, assolir les seves aspiracions i aconseguir una integració plena i completa. Per aconseguir-ho, les institucions i les administracions públiques han de complir una funció; s'han d'adaptar a la nova realitat i passar d'una societat d'acollida a una societat plenament integrada. Cal comptar amb les associacions d'immigrants, però no podem oblidar que hi ha més immigrants fora de les associacions i que els reptes de la immigració no tenen només una solució, sinó que hi ha diferents respostes possibles.

Tot i que el dret a vot no és la principal prioritat dels ciutadans de tercers estats, el projecte va constatar que aquests ciutadans volen aconseguir-lo. Els immigrants i els nacionals del país d'acollida tenen unes preocupacions similars pel que fa a la representació i la participació política i tenir el dret d'escollir els propis representants apodera el votant i li dóna capacitat participativa. Concedir-los el dret a votar en les eleccions locals, que són les eleccions on més els interessaria votar, serà el primer pas amb una conseqüència doble: en primer lloc, els immigrants estaran implicats en la participació democràtica i, en segon lloc, els permetrà pensar més enllà de l'àmbit local, la qual cosa també els animaria a desenvolupar una identitat europea. El dret a vot també beneficia les nostres societats, ja que fa que siguin més democràtiques, més integrades i tinguin una major cohesió social.